

Sygn. akt II CSK 515/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 kwietnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa M. K.
przeciwko (...) Bankowi (...) Spółce Akcyjnej I Oddziałowi w Ł.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 15 kwietnia 2010 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 22 czerwca 2009 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 8 lutego 2005 r. uwzględnił powództwo M. K. o zapłatę 147 793 zł skierowane przeciwko (...) BANK (...) S.A. I Oddziałowi w Ł.. Sąd

ten ustalił, że w dniu 4 września 1995 r. strony zawarły umowę agencyjną, na podstawie której powód prowadził obsługę osób fizycznych w zakresie udzielania kredytów przeznaczonych na zakup artykułów gospodarstwa domowego. W związku z tą umową powód udzielił poręczenia za spłatę wszystkich udzielonych kredytów. W umowie przewidziano, że w przypadku nieterminowej spłaty kredytów zadłużenie z tego tytułu miało być pokrywane z utworzonego, zgodnie z umową, funduszu kaucyjnego, a w przypadku jego wyczerpania – z rachunku powoda prowadzonego przez stronę pozwaną. W listopadzie 1999 r. strona pozwana złożyła powodowi oświadczenia o potrąceniu kwoty 147 797,70 zł z rachunku powoda, w celu spłaty łącznego zadłużenia wskazanych przez nią kredytobiorców w tej wysokości. Sąd Okręgowy podzielił stanowisko powoda odnośnie nieważności umowy agencyjnej i umowy poręczenia, w oparciu o które strona pozwana dokonała potrącenia.

Wyrokiem z dnia 6 września 2005 r. Sąd Apelacyjny uchylił wyrok uwzględniający powództwo i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 28 lipca 2006 r. oddalił powództwo. W jego ocenie strona pozwana przedstawiła do potrącenia wymagalne wierzytelności wynikające z zawartych umów kredytowych, w odniesieniu do należności, z których spłatą zalegali kredytobiorcy. Potrącenie było uzasadnione także co do wysokości.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji powoda wyrok ten uchylił i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu. Stwierdził, że umowa agencyjna i umowa potrącenia były ważne, jednak wbrew jego wcześniejszym zaleceniom Sąd pierwszej instancji nie przeanalizował materiału dowodowego pod kątem wymagalności potrąconych wierzytelności. Uznał, że nie zostało też wyjaśnione, czy w chwili dokonania potrącenia przez bank istniały jeszcze środki na funduszu kaucyjnym oraz czy w potrąconych kwotach mieściły się odsetki i czy strona pozwana była uprawniona do ich żądania.

Sąd Okręgowy po kolejnym rozpoznaniu sprawy ustalił, że w chwili potrącenia przez stronę pozwaną kwoty 37 283,50 zł na funduszu kaucyjnym pozostawała kwota 847,64 zł, a chwili potrącenia 110 509,47 zł odpowiednio kwota 768,48 zł. W związku z tymi ustaleniami, wyrokiem z dnia 30 grudnia 2008 r., zasądził na rzecz powoda kwotę 1616,12 zł, a dalej idące powództwo oddalił dzieląc w tym zakresie ocenę wyrażoną przez Sąd Okręgowy w wydanym poprzednio wyroku.

Wyrok ten zaskarżyły obie strony. Sąd Apelacyjny, po rozpoznaniu ich apelacji, wyrokiem z dnia 22 czerwca 2009 r. oddalił apelację strony pozwanej, a apelację powoda uwzględnił częściowo, zasądzając na jego rzecz kwotę 147 793 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 29 stycznia 2001 r. Apelację powoda uznał za nieuzasadnioną odnośnie odsetek od należności głównej za okres od dnia 9 czerwca 1999 r. do dnia 28 stycznia 2001 r. W ocenie Sądu Apelacyjnego strona pozwana nie wykazała, że wierzytelności, które potrąciła z rachunku bankowego powoda były wymagalne. Uznał, że niewystarczające były w tym zakresie wykazy zadłużenia kredytobiorców sporządzone przez stronę pozwaną, które miały charakter dokumentów o wtórnym charakterze. Strona pozwana nie przedstawiła natomiast dokumentacji źródłowej. Wątpliwości co do prawidłowego określenia wysokości wierzytelności strony pozwanej budziła dodatkowo okoliczność, że obejmowały one także odsetki za opóźnienie w spłacie rat kredytów. Powód był powiadamiany o wysokości zadłużenia kredytobiorców jedynie do chwili rozwiązania umowy agencyjnej tj. do lipca 1998 r. Strona pozwana w późniejszym okresie, wbrew powinności wynikającej z art. 880 k.c., nie przedstawiała powodowi tych zawiadomień, co pozbawiało ją możliwości żądania odsetek za opóźnienie w spłacie długu od poręczyciela.

Sąd Apelacyjny uznał nadto, że potrącenie przez stronę pozwaną jej wierzytelności z rachunku oszczędnościowo - rozliczeniowego małżonków Kossakowskich było w świetle art. 505 pkt 4 k.c. niedopuszczalne.

Z tych względów żądanie powoda znajdowało oparcie w art. 405 k.c., co przemawiało za uwzględnieniem jego apelacji w zasadniczej części, w tym do całej należności głównej.

Skarga kasacyjna strony pozwanej została oparta o obie podstawy kasacyjne określone w art. 398³ § 1 k.p.c. Zarzucono w niej naruszenie art. 328 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c., art. 227 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c., art. 385 k.p.c. i art. 386 k.p.c. oraz art. 7, art. 14, art. 49, art. 52 i art. 93 Prawa bankowego a także art. 6 k.c, art. 405 k.c., art. 491 k.c., art. 880 k.c. w zw. z art. 879 k.c. i art. 881 k.c. W oparciu o te zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji powoda oraz uwzględnienie apelacji strony pozwanej, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jedną z przyczyn uwzględnienia przez Sąd drugiej instancji apelacji powodów było stwierdzenie, że strona pozwana nie wykazała wymagalności wierzytelności, które

potrąciła z rachunku bankowego powoda. Skarżący wskazał zasadnie, że kwestia wymagalności roszczeń stanowi kwestię prawną i nie podlega ocenie w kontekście dowodzenia. Nie oznacza to jednak zasadności zarzutu naruszenia art. 227 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. w wyniku przyjęcia przez Sąd, że kwestia prawna może być przedmiotem dowodzenia. Stanowisko to należy bowiem rozumieć jako skrótowe ujęcie oceny, że nie zostały wykazane okoliczności faktyczne wskazujące na wymagalność wierzytelności przedstawionych do potrącenia przez stronę pozwaną. Potwierdzeniem dla takiej oceny jest także fakt, że Sąd Apelacyjny w dalszej części uzasadnienia, po zamieszczeniu tego stwierdzenia, dokonał własnej oceny materiału dowodowego w tym zakresie.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie stwierdził, że aprobeuje ustalenia Sądu pierwszej instancji odnoszące się do wymagalności wierzytelności banku. Brak jest zatem podstaw do uznania za usprawiedliwiony zarzutu, że uzasadnienie te zostało sporządzone w sposób wewnątrznie sprzeczny z tego względu, że Sąd Apelacyjny uznał za niewykazaną wymagalność wierzytelności przedstawionych do potrącenia.

W skardze kasacyjnej zasadnie natomiast podniesiono, że Sąd Apelacyjny w sposób niedostateczny ocenił dowody, które odnosiły się do tych wierzytelności, na skutek pominięcia części tych dowodów. Sąd drugiej instancji stwierdził bowiem, że strona pozwana nie przedstawiła dokumentów źródłowych, nie precyzując jednak o jakie konkretnie dokumenty chodzi. Swoje rozważania w tym zakresie ograniczył zaś do oceny wykazu zadłużenia sporządzonego przez stronę pozwaną. Tymczasem zaoferowała ona także inne dowody a w szczególności umowy kredytowe i wezwania do zapłaty, które również powinny być ocenione.

Nieuzasadnione były natomiast, z punktu widzenia możliwych podstaw skargi kasacyjnej opartej o podstawę naruszenia przepisów postępowania, zarzuty naruszenia art. 385 i 386 k.p.c., w wyniku oddalenia zasadnej zdaniem skarżącego apelacji. Przepisy te nie mogą bowiem stanowić samodzielnej podstawy służącej do formułowania zarzutów naruszenia przepisów postępowania.

Nieuzasadniony był także zarzut naruszenia art. 6 k.c. Przepis ten określa zasadę rozkładu ciężaru dowodu w postępowaniu sądowym. Sąd Apelacyjny przyjął zaś prawidłowo, że wykazanie istnienia przesłanek decydujących o skuteczności potrącenia obciążało stronę pozwaną. Pominięcie zaś przez Sąd drugiej instancji części przedstawionych przez nią dowodów nie uzasadniało zarzutu naruszenia tego przepisu.

Sąd Apelacyjny uznał, że strona pozwana nie mogła skutecznie potrącenia z tego względu, że było ono niedopuszczalne w świetle art. 505 pkt 4 k.c. Uzasadniając tę ocenę odwołał się do uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2001 r., II CKN 403/00. W rzeczywistości Sąd Najwyższy w wyroku tym przyjął, że bank może potrącić wierzytelność przysługującą mu w stosunku do posiadacza lokaty terminowej. Dodatkowo wskazał jedynie, że w literaturze prezentowany jest pogląd, stanowiący jedno z przeciwstawnych stanowisk, że potrącenie takie jest niedopuszczalne w odniesieniu do rachunku bieżącego. Nie stwierdził natomiast, że pogląd ten podziela. Dla takiego stanowiska brak jest zaś podstaw. Art. 505 pkt 4 k.c. stanowi, że nie mogą być umorzone przez potrącenie wierzytelności, co do których potrącenie jest wyłączone przez przepisy szczególne. Takiej regulacji nie zawierają przepisy prawa bankowego w odniesieniu do jakiegokolwiek z form rachunków bankowych przewidzianych w tej ustawie. Na tle nieuzasadnionego stanowiska prezentowanego w tym zakresie przez Sąd Apelacyjny skarżący zarzucił dodatkowo zasadnie, że Sąd Apelacyjny nie odniósł się do różnic istniejących pomiędzy rachunkiem bieżącym i rachunkiem oszczędnościowo- rozliczeniowym, z którego faktycznie dokonano potrącenia. Skarżący podniósł także zasadnie, że Sąd Apelacyjny - przy uwzględnieniu daty dokonanego potrącenia - błędnie odwołał się do art. 7, art. 14 i art. 52 Prawa bankowego z 1989 r., które w sprawie nie znajdowały zastosowania z uwagi na ich późniejszą nowelizację.

Sąd Apelacyjny w sposób nieuzasadniony przyjął również, że brak powiadomienia poręczyciela o opóźnieniu dłużnika w spełnieniu świadczenia zwalnia go z odpowiedzialności z tytułu odsetek za okres opóźnienia. Dla uzasadnienia tego stanowiska powołał art. 880 k.c. oraz stwierdził, że takie stanowisko jest utrwalone w literaturze i orzecznictwie, do czego w rzeczywistości brak jest podstaw. Sąd Apelacyjny nie powołał przykładów orzeczeń zawierających taką ocenę. Wymaga zaś podkreślenia, że wyroku z dnia 10 października 2003 r., II CK 84/02 Sąd Najwyższy wskazał, że opóźnienie wierzyciela w zawiadomieniu poręczyciela o opóźnieniu się dłużnika głównego ze spełnieniem świadczenia nie wyłącza - na podstawie art. 880 k.c. - obowiązku wykonania zobowiązania przez poręczyciela.

Zasadny był również zarzut naruszenia art. 481 k.c. w zw. z art. 476 k.c. Sąd Apelacyjny zmieniając zaskarżony wyrok zasądził odsetki od całej należności głównej za okres od 29 stycznia 2001 r. (daty doręczenia pozwu) pomijając, że powód dochodził początkowo kwoty 37 283,50 zł, a żądanie to rozszerzył w lutym 2002 r.

Uwzględniając, że część zarzutów skargi kasacyjnej była uzasadniona, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.